

דף שבועי

בס"ד

פרשת מצרע, תשפ"ב, מספר 1465

"כִּי אֶת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ"

מיכאל קנובסקי

הרב שמשון רפאל הירש מביא כמה מדיני הצרעת הסותרים את ההנחה שמדובר כאן במחלה מידבקת, ושדיני הצרעת נועדו להקטין, כביכול, את התפשטות המחלה. לדוגמה, דיני טומאת הצרעת חלים רק על יהודים ולא על שאינם יהודים.¹ הייתכן שהנגיף² יכול להבחין בין יהודי לשאינו יהודי? בנוסף, אין בודקים מצורעים ואין מטמאים אותם בזמן הרגלים ובמשך שבעת ימי המשתה של חתונתם,³ אע"פ שבשני הזמנים האלה הם באים במגע עם אנשים רבים מאוד. ישנן הלכות נוספות שמראות כולן בבירור, שהצרעת המקראית אינה מחלה זיהומית אלא משהו אחר.

בגמרא בערכין (טז ע"א) כתוב:

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן, על שבעה דברים נגעים באין: על לשון הרע, ועל שפיכות דמים, ועל שבועת שווא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין.

כל הסיבות הללו מעידות בבירור שצרעת היא עונש על מעשים לא רצויים, כעין אות קין על מצחם של אנשים חוטאים. הדמויות במקרא שלקו בצרעת קיבלו אותה כעונש על מעשיהם, כמו ידו של משה שהייתה מצורעת כשלא אמנם הסיבה אינה נזכרת בתורה, אבל חז"ל כתבו⁴ שלקה בגלל שדיבר לשון הרע על בני ישראל כשאמר: "וְהָן לֹא יֵאָמְנוּ לִי" (שמ' ד:א). מרים קיבלה צרעת על שדיברה לשון הרע על אחיה משה.⁵ גיחזי קיבל צרעת כיוון שחילל שם שמיים כאשר לקח תשלום מנעמן שר צבא ארם,

ישנם דברים רבים המטמאים את האדם, כגון: מת, נבלה, שבעה שרצים ועוד. לכולם התורה מקדישה כמה פסוקים, אך לטומאת הצרעת התורה מקדישה כמעט שתי פרשות; את רוב פרשות "תזריע" ו"מצורע". מה מיוחד כל כך בנגע הצרעת?

הרב שמשון רפאל הירש מרחיב את הדיבור על נגעי הצרעת בדבריו בסוף פרשת "תזריע", וכך הוא כותב:

הלכות נגעים, יותר מכל שאר חלקי התורה, שימשו מקור לדעות המשובשות על אופיים הסניטרי של חוקי תורת משה. אכן המבט השטחי יכול למצוא סימוכין לכך. שהרי לכאורה מדובר כאן במחלות, במחלה מדבקת, הנפגעים ממנה נשלחים לבידוד. לשם איזו מטרה אם לא כדי למנוע הדבקה? היה די בכך כדי לקבוע את אופיין של הלכות אלה, כל עצמן לא באו אלא לשמור על בריאות העם כביכול. והכוהנים המשמשים במסגרת זו אינם אלא חכמי רפואה. אולם מכל הרשימה הפתולוגית של מחלות אנושיות הוצאה דווקא "מחלת הצרעת". רק כנגדה נקטו אמצעים משטרתיים. נראה אפוא, שהיהודים סבלו ביותר ממחלה איומה זו, והבדיה של טקיטוס, כאילו נתגרשו היהודים ממצרים בעטיה של צרעתם, יש לה כנראה, על מה שתסמוך!

רש"ר הירש מצטט את ההיסטוריון הרומאי טקיטוס, שכתב סיפור חליפי על יציאת בני ישראל ממצרים, וטען שגורשו משם בשל היותם מצורעים. סיפור בדוי זה מגיע כנראה מכומר מצרי בשם מנטון (Manetho), שכתב ספר על ההיסטוריה של מצרים סביב המאה השלישית לפנה"ס. בספר מוזכר גירוש היהודים ממצרים בגלל היותם מצורעים, ומשם התגלגל הסיפור בצורות שונות ברחבי העולם העתיק.

* הד"ר מיכאל קנובסקי עורך מדעי ובוגר הכולל והמחלקה לביולוגיה באוניברסיטת בר-אילן.

1 רמב"ם, הלכות נגעים פרק ט הלכה א.
2 הצרעת או מחלת הנסון היא מחלה זיהומית הנגרמת על ידי החיידק *Mycobacterium leprae*.
3 רמב"ם, שם הלכה ח.
4 פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב) שמות פרשת שמות פרק ד סימן ו.
5 התורה מדגישה שאנו חייבים לזכור את עונשה של מרים, כמו שכתוב בספר דברים: "זָכֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱ-לֹהֶיךָ לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" (כד:ט). הרמב"ן פוסק שלשש הזכירות המופיעות בתורה יש תוקף של מצוות עשה דאורייתא, וזכירת נגע הצרעת של מרים היא מצוות עשה כמו זכירת עמלק.

נקייה, אלא על ידי שתיית בירה ושחייה בנהר. יכול להיות שתמיד היו שני מיני צרעת, האחת מחלה פיזית והשנייה מחלה שנגרמת בשל מצב רוחני, וסימניהן היו דומים אך לא זהים. אולי בגלל זה האריכה התורה בתיאור הצרעת יותר מאשר בכל טומאה אחרת. נעמן, שהיה שר צבא ארם, גוי גמור, עובד אלילים, לא נטמא בצרעת בשל מצבו הרוחני, אלא קיבל צרעת פיזית; איזושהי אקזמה (גרוב) בעור. לכן הוא התרעם על אלישע שיעץ לו לרחוץ בירדן באמרו: "הלא טוב אָמְנָה וּפְרָפֶר נְהָרוֹת דְּמָשֶׁק מִכָּל מִיַּי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא אֶרְחֹץ בָּהֶם וְטָהַרְתִּי" (מל"ב ה:יב). אלישע רצה לקדש את שם ה' ולכן ריפא את נעמן מהצרעת הפיזית שלקה בה, ולשון הטהרה המוזכר בסיפור זה הוא רק מושג מושאל.

כאשר משה ומרים סטו מהמסלול ולקו בצרעת, הם הבינו מייד למה קיבלוה. לעומת זאת, אנחנו טמאים בכל מיני טומאות שאינן משפיעות עלינו כהוא זה, שכן איבדנו מזמן את ההרגשה שטומאה מרחיקה אותנו מה'. לכן אנחנו בבחינת "מצורעים" מכף רגל ועד ראש, המוחזקים עדיין בחזקת 'טהורים' כי לשווא יכריזו עלינו כטמאים. אולי בגלל זה הגמרא כותבת בסנהדרין (צח ע"ב) על שמו של המשיח: "ורבנן אמרי: חיוורא דבי רבי שמו שנאמר "אֶכֶן חֲלִינּוּ הוּא נִשְׂא וּמְכַאֲבֵינוּ סְבָלָם וְאֶנְחֵנוּ חֲשִׁבְנָהּ נְגוּעַ מִפֶּה אֱ-לֹהִים וּמְעֵנָה" (יש' נג:ד). "חיוורא" בארמית פירושו "לבן", וזו גם אחת משתי המילים שבהן אונקלוס משתמש בתרגומו למילה "מצורע". שמו של המשיח יהיה 'מצורע' כי הוא יחזיר את המצב לקדמותו, למצב של קירבה יתרה בין ה' לעמו, למצב של "וְהָיָה טָרֶם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֶשְׁמַע" (יש' סה:כד), ולמצב שבו נרגיש באופן פיזי כל ריחוק מה' יתברך.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

ועוזיה מלך יהודה לקה בצרעת כיוון שנכנס למקדש להקטיר קטורת.

אם צרעת באה על האדם בשל חטאים מסוימים, ומצאנו בכל התנ"ך מקרים בודדים בלבד של צרעת, אז כנראה ש"וְעִמָּךְ כָּל־מִצְדִּיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ" (יש' ס:כא). התופעה הנדירה של צרעת מעידה, כנראה, שעם ישראל מזמן יהושע עד לסוף חתימת התנ"ך לא גנב, לא רצח, לא עבר על לשון הרע וגילוי עריות וכו'. ואולי כל הנביאים שהתריעו השכם והערב על חטאים אלו, כמו "וְאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכוּ אַל הַנְּעֻרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קְדֹשִׁי" (עמ' ב:ז); "יְדִיכֶם דָּמִים מִלְּאֹ" (יש' א:טו) או "הַגִּנֵּב רָצַח וְנָאֵף וְהִשָּׁבַע לְשָׁקֵר" (יר' ז:ט) "הגזימו". הלוואי.

רבי עובדיה ספורנו כותב באריכות על כל הנושא של צרעת הבגד, הבית והאדם בפירושו לפסוק: "הַבְּגָד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרְעַת" (וי' יג:מז): "אמנם העיד הכתוב שלפעמים יהיה זה כפלא בבגדים או בבתיים וזה להעיר אוזן הבעלים על עבירות שבידם". כלומר, הצרעת נועדה לשמש קריאת השכמה לאדם על מצבו הרוחני. בשונה מכל בריאה אחרת, האדם נברא בצלם א-לוהים ויש לו בחירה חופשית. אם בחר ללכת בדרכי הא-להים, בדרכי הצדק והאמת החסד והרחמים, אזי הוא נקרא צדיק יסוד עולם, ובשבילו ברא ה' את העולם. ואם יתרשל ויעשה חטא בשגגה או במזיד, ייסר אותו ה' בממונו, קרי צרעת הבגד או הבית, או בגופו. הספורנו ממשיך:

אמנם הנרדמים אשר לא התעוררו כלל לדעת דבר מזה, והם כל בני ניכר ורוב האומה הישראלית זולתי יחידי סגולה, הם בלי ספק תחת הנהגת הטבע.

כלומר, מיעוט המקרים של הצרעת מעיד על הריחוק שלנו מה'. אין סיבה להתקין אזעקות באזור שבו כולם חירשים. אין סיבה שה' יסמן בגד בצרעת, אם תגובתו של בעל הבגד הצרוע תהיה לכבס את הבגד באקונומיקה, ואין סיבה שה' יכה אדם בצרעת אם תגובתו של המצורע תהיה רק ללכת לדרמטולוג.

פירושו של ספורנו מסביר אולי את הסיבה להיעדר מקרים של מצורעים בזמן בית שני. כידוע, נוכחות ה' הורגשה אז פחות מאשר בבית ראשון. לא מצאתי מקרי צרעת בספרות חז"ל. ידוע לי שמסופר בכתבים נוצריים על אותו האיש שריפא מצורעים, וישנם אזכורים בחז"ל למקרי צרעת כמו בגמרא במסכת כתובות:

אמר ר' חנינא: מפני מה אין בעלי ראתן בבבל? מפני שאוכלין תרדין, ושותין שכר של היזמי. אמר רבי יוחנן: מפני מה אין מצורעין בבבל? מפני שאוכלין תרדין, ושותין שכר, ורוחצין במי פרת.

הצרעת הנזכרת כאן היא מחלה פיזית גרידא, שאפשר להימנע ממנה לא על ידי שימוש בלשון